

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Зубіашвілі Ірина¹, Мельничук Тетяна²

¹Кандидат психологічних наук, старша наукова співробітниця, старша наукова співробітниця лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України (м. Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3642-8159>

²Кандидат психологічних наук, старший дослідник, провідний науковий співробітник лабораторії організаційної та соціальної психології, Інститут психології імені Г.С.Костюка Національної академії педагогічних наук України (м. Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5205-9958>

UDC: 316.6.159.9

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено теоретичний аналіз проблем економічної соціалізації учнівської молоді в сучасній системі освіти проблеми економічної соціалізації учнівської молоді в сучасному українському суспільстві. Підкреслено важливість раннього залучення дітей до економіки. Визначено, що початкову економічну освіту слід розглядати як одну з провідних умов економічної соціалізації, яка надає величезний вплив на ставлення дитини до матеріальних і духовних цінностей, що формуються, і в цілому – на становлення її особистості. Показана новизна дослідження, у якій відмічено, що практика економічно орієнтованих загальноосвітніх шкіл та професійних навчальних закладів дає змогу виокремити три рівні підготовки молоді до підприємницької діяльності: світоглядний; поглиблена підготовка з економічних дисциплін; формування особистісних якостей підприємливості, мобільності, готовності та орієнтації у динамічних умовах ринкових відносин. Резюмовано, що однією з найважливіших проблем сучасної школи є підготовка учнів до післяшкільної професійної освіти.

Ключові слова: економічна соціалізація, економічне мислення, економічна культура, економічна освіта, профільна підготовка.

Постановка проблеми. Специфічні проблеми українського освіти викликані зміною в суспільстві системи цінностей та соціальних пріоритетів, а також економічними та політичними труднощами, пов'язаними з бойовими діями на території країни. Нині вже можна з повною впевненістю стверджувати, що суспільству, що розвивається, потрібні сучасно освічені, підприємливі люди, які можуть самостійно приймати рішення в ситуації вибору, здатні до співпраці, відрізняються мобільністю, динамізмом, конструктивністю, мають почуття відповідальності за долю країни, її подальший розвиток. Невід'ємною частиною сучасної освіти є її економічна складова, представлена економічними знаннями та навичками економічного

мислення, що у сукупності формують економічну культуру людини.

Перехід суспільства до нової парадигми економічного розвитку, радикальної зміни системи поглядів, орієнтацій, менталітету визначили необхідність раннього залучення дітей до економіки. Початкову економічну освіту слід розглядати як одну з провідних умов економічної соціалізації, що надає величезний вплив на економічні відносини дитини, що формуються; її ставлення до матеріальних і духовних цінностей і, в цілому, на становлення її особистості. У молодшому шкільному віці закладаються навички поведінки у суспільстві. Забезпечуючи певний рівень освітньої підготовки, створюючи умови для різнобічного розвитку дітей,

Address for correspondence, e-mail: editpsychas@gmail.com
Copyright: © Iryna Zubiashvili, Tetiana Melnychuk

This is an Open Access journal, all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

школа одночасно має сприяти оволодінню учнями набором соціально схвалюваних економічних ролей. Відсутність елементарних економічних уявлень часто породжує неправильне тлумачення багатьох явищ навколишньої дійсності, що призводить до нездорового культу грошей, невиправданих матеріальних запитів. Шкільний вік є сензитивним для формування економічної культури, тому що в цей період дитина обирає певну психологічну орієнтацію (експлуатуючу, користолюбну та ін.), яка згодом вплине на тип економічної поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну основу дослідження сутності економічної соціалізації складають розробки зарубіжних та вітчизняних вчених, які вивчали психологічні аспекти цього феномену (Н. Дембицька (2020), В. Коваленко (2020), О. Лавренко (2020), В. Москаленко (2013), О. Никоненко (2019), О. Новосядла (2021), А. Furnham (2019), Ю. Швалб (2014) та ін.), типи економічної культури особистості – у дослідженнях Е. Davies (2011), В. Москаленко (2012), М. Шкребця (2010), соціально-демографічні чинники формування економічних уявлень у дітей та етапи їх розвитку вивчали К. Danziger (1968), В. Marshall (2019), G. Jahoda (2020) та ін. Дослідження цих авторів дозволяють визначити можливі шляхи удосконалення економічної системи суспільства, оскільки саме результати економічної діяльності людини, її знання, здібності, а також освітній простір визначають перспективи соціально-економічного розвитку суспільства.

Мета статті. Теоретичний аналіз проблем економічної соціалізації учнівської молоді в сучасній системі освіти.

Методи дослідження. Методологічними засадами дослідження виступили положення філософії, психології і педагогіки щодо активності суб'єкта в пізнанні; впливу соціуму, навчання і виховання на розвиток особистості. Також нами було використано теоретико-методологічний міждисциплінарний аналіз наукової літератури з метою визначення стану розробленості проблеми та теоретичний аналіз складових досліджуваної системи.

Виклад основного матеріалу та результатів дослідження. Навички економічного мислення, що формуються у свідомості людини впродовж усього її життя, дозволяють адекватно реагувати на навколишній

світ, сприяють виробленню активної громадянської позиції, допомагають правильно оцінювати ту чи іншу життєву ситуацію та належним чином у ній орієнтуватися. Багато невдач економічних реформ, що проводяться в Україні, пов'язані з невідповідністю більшої частини населення до переходу до ринку, незнанням елементарних економічних понять та законів соціального життя. Зазначимо, що формування економічного мислення має починатися в школі, включати як положення загальнотеоретичного плану, так і суто практичні питання і продовжуватися на наступних освітніх щаблях (Дембицька, 2020).

Отже, наша мета – відобразити актуальність безперервної шкільної економічної освіти у рамках як світових тенденцій розвитку, так і суспільно-політичних змін, що відбуваються в Україні.

У сучасному світі зростає значення освіти як найважливішого чинника формування та розвитку постіндустріального суспільства. Сучасні тенденції світового розвитку зумовлюють зміни у системі освіти, які можна узагальнити в такий спосіб (Новосядла, 2021):

- необхідність підготовки людей до умов життя, що швидко змінюються, у зв'язку з прискоренням темпів економічного розвитку;
- формування у молодого покоління сучасного типу мислення у зв'язку з виникненням та зростанням глобальних проблем, які вирішуються лише в рамках світової спільноти;
- необхідність підвищення рівня готовності громадян до здійснення правильного вибору в умовах демократизації суспільства та розширення можливостей соціального та політичного вибору;
- розвитку чинників комунікабельності та толерантності у зв'язку з розширенням масштабів міжкультурної взаємодії.

Відповідно до вище зазначених тенденцій змін у системі освіти у світовій науковій літературі про освіту склалося два підходи до навчання. Один підхід – фундаменталізація освіти, що допускає будь-які професійно-спеціалізовані добудови за рахунок кількох курсів додаткової освіти. Це підхід до професійної підготовки.

Інший – формування компетенцій, які мають соціальне значення для людини. Під соціальними компетенціями при цьому розуміються ті, які зумовлюють соціальне існування та кар'єру стабільність, розуміння

власної відповідальності, важливість інститутів та їхньої стабільності, комунікативність, вміння ідентифікувати проблему та її розв'язання (Дембицька, 2020).

На наш погляд, саме єдність фундаменталізації та формування компетенцій веде до відповідності освіти сучасним тенденціям світового розвитку. Цей висновок заснований на вимогах до системи освіти з боку спрямованості світового розвитку. Так, необхідність рівня готовності громадян до здійснення правильного вибору в умовах демократизації суспільства та розширення можливостей соціально-економічного та політичного вибору передбачає як формування компетенцій, так і фундаменталізацію освіти.

Формування компетенцій дає відповідальність за прийняття рішення, але при цьому адекватний соціально-економічний і політичний вибір неможливий без розуміння його наслідків. Здійснення вираженого вибору вказує на необхідність фундаменталізації освіти, запровадження нових курсів, що знаходяться на межі наук, які дають змогу не лише здійснювати якісне порівняння прийнятих рішень, а й надавати їм кількісну інтеграцію.

Сформульований дослідниками висновок про неможливість відповідності повною мірою спрямованості світового економічного розвитку за допомогою одного з підходів до навчання, справедливий для кожного з висунутих трендів світового розвитку. Побудова суспільства добробуту для всіх, створення умов для всебічного розвитку людини (Шкребець, 2010) неможливе без формування економічної культури людини та суспільства, а значить, без подальшої гуманізації та гуманітаризації освіти.

Для України, зважаючи на те, що довгий час панував так званий політехнічний підхід з його пріоритетом предметів природничо-математичної спрямованості, гуманізація та гуманітаризація педагогічного процесу є одним із напрямів реформування української системи освіти.

Ця спрямованість збігається із загальносвітовим трендом гуманізації та гуманітаризації освіти. Складовою такої гуманізації та гуманітаризації стає збільшення кількості годин викладання предметів соціального циклу, до яких належить і економіка. Процес оновлення гуманітарної освіти активно відбувається в Україні та світі, він виявляється у запровадженні нових предметів у навчальні плани, розширенні вже існуючих. В одній із секцій французького ліцею серед обов'язкових

дисциплін значиться курс «Економічні та соціальні науки» (Новосядла, 2021).

Водночас актуальність економічної освіти в Україні визначається необхідністю формування правильного, а не спотвореного розуміння економічної дійсності, усвідомлення основоположних законів економічного життя, розуміння глобальних та національних тенденцій економічного розвитку (Швалб, 2014).

Аналізуючи соціальні наслідки економічних реформ, можна дійти невтішного висновку, що складності шляху переходу до ринку пов'язані як з об'єктивними економічними і політичними причинами, так, як і було сказано, з незнанням елементарних економічних понять і законів соціального життя.

Проблема формування основ економічної та соціальної культури, що відповідають цивілізованим формам прояву ринкових відносин у всіх сферах життя, є однією з актуальних нині в Україні. Її значущість визначається трьома основними обставинами (Лавренко, 2020):

- складністю адаптації населення до умов ринкової економіки;
- існуючими диспропорціями в механізмах реалізації ліберальних законів і труднощами соціальних перетворень, що виникають у зв'язку з цим;
- відсутністю в українській практиці багатоступеневої системи базової економічної освіти (починаючи з дошкільного та молодшого шкільного віку).

Дослідження соціальних психологів, проведене на початку 90-х, не втратило значущості досі. Основним його висновком було те, що безболісно і природно житимуть у ринковій економіці лише ті, кому нині не виповнилося ще 20 років (Коваленко, 2020). При цьому важливо додати, якщо вони отримають необхідні знання економічного та соціального плану. Отже, актуальність безперервної шкільної економічної освіти зберігається, водночас потрібно враховувати, що перед учнями всіх освітніх рівнів слабо розкриваються зв'язки економіки з політичними подіями, правовими нормами, моральними поняттями.

В умовах сучасного етапу реформ та розвитку суспільства важливим є формування такого рівня економічних знань, коли учні розуміють економічні взаємозв'язки не лише у теоретичному аспекті, а й у практичному застосуванні. Люди не народжуються з готовими

соціальними нормами, вони їх сприймають у процесі соціалізації (Москаленко, 2013). Суспільні цінності, правила чи ціннісні настанови визначаються як обов'язкові правила поведінки індивіда як істоти соціальної. Ці правила стають тим, що нині називається інститутами, які виражаються у національній філософії, звичаях, системі владних механізмів, етики, інших регулюючих поведінку інститутах.

Існують певні механізми передачі ціннісних настанов від одного покоління до іншого: через зв'язки поколінь, соціальне середовище, через освітню систему. На формування особистості впливає як школа, так і середовище (місто, фабрика, село та ін.).

Західні психологи приходять до висновку про необхідність обов'язкового шкільного навчання з економічної тематики (Furnham, 2019), незважаючи на те, що на Заході діти з самого раннього віку здобувають серйозну економічну освіту в сім'ї (на особистому прикладі батьків, а також за допомогою раннього досвіду витрачання грошей). Якщо залучення дітей до витрачання грошей розглядати як процес економічної освіти, то він зустрічається і в нашій країні, а ось особистий приклад батьків неможливо використовувати як основу для економічної освіти дітей у країнах із недостатньо розвиненою ринковою економікою.

Економічне мислення старшого покоління сформувалося в інших економіко-політичних умовах, тому виникає ситуація його неадекватності поточним економічним процесам, і як наслідок, ми повертаємось до складнощів адаптації населення до умов ринкової економіки як однієї зі складових соціальних проблем України. У тому випадку, якщо саме ці застарілі та неадекватні знання передаються наступним поколінням, ми отримуємо замкнене коло, коли складність адаптації до ринкових умов клонується та передається від одного покоління до іншого. Звідси, відповідно, відсутність розуміння та підтримки економічних перетворень, що проводяться (Дембицька, 2020).

Сучасні економічні теорії беруть до уваги чинник сприйняття економічних змін населенням, які відображаються у мікроекономічних моделях через змінну очікувань. Не поглиблюючись в теорію економічних очікувань, зазначимо, що очікування формуються під впливом минулого економічного досвіду, знань, економічної культури, а також аналізу доступної інформації в діях уряду.

Економічні знання, культура та аналіз усієї доступної інформації залежать від здобутої базової економічної освіти. Залежно від економічних знань економічні агенти отримують і різний економічний досвід, отже, можна впливати на процеси формування економічних очікувань через систему освіти (Никоненко, 2019).

Отже, роль шкільної економічної освіти не можна недооцінювати в процесі соціалізації особистості в нових економічних умовах, чи це умови формування відповідних економічних очікувань, чи відповідальна реакція на зміни політики, що проводиться урядом. Прикладом того, як раннє сімейне економічне виховання може бути доповнено шкільним економічним вихованням, є запровадження у Китаї у 90-х рр. XX ст. уроків з податкової системи з першого класу в усіх школах (Jahoda, 2020).

Заняття такого плану формують відповідальних платників податків, які не лише знають про те, до яких наслідків призводить несплата податків, а й володіють знаннями про вплив податків на економіку. Крім того, у школярів формуються навички правильно розраховувати податки, заповнювати декларації тощо; тобто, випускники шкіл мають розширені знання з основ функціонування податкової системи своєї країни, що також сприяє їх соціалізації в суспільстві.

У рамках соціалізації особистості та для становлення економічної культури дослідники та практики, як особливо актуальне, висувають завдання підготовки вихованців до підприємницької діяльності. Практика економічно орієнтованих загальноосвітніх шкіл та професійних навчальних закладів дає змогу виокремити три рівні підготовки молоді до підприємницької діяльності (Москаленко, 2012).

Перший – світоглядний, потрібний для всіх. Сене його у формуванні адекватного ставлення до сутності підприємницької діяльності у вигляді підприємця. Акцент на гуманну мету діяльності можливий під час проведення ділових імітаційних ігор, розробки проєктів. Важливо, щоб при оцінці пропозицій учнів було збалансовано критерії економічної вигоди та суспільної користі.

Другий рівень передбачає поглиблену підготовку з економічних дисциплін і може бути реалізований у системі профільної старшої школи або на першому курсі вищого чи середнього навчального закладу.

Третій етап підготовки до підприємницької діяльності пов'язаний із формуванням особистісних якостей підприємливості, мобільності, готовності та орієнтації у динамічних умовах ринкових відносин.

Отже, ми показали кілька можливих підходів до питання економічної соціалізації особистості та виявили той факт, що в основі кожного з них лежить економічна освіта, яке несе у собі формування економічної культури. Економічну культуру більшість дослідників розглядають як результат процесу розвитку та виховання особистості, певний рівень економічної підготовки, що відповідає її віку (Москаленко, 2013; Furnham, 2019; Jahoda, 2020).

Безперервність економічної освіти набуває важливого значення, особливо за умови того, що школи здійснюють найбільш широке охоплення навчанням, будучи єдиним інститутом, через який проходить все населення без винятку. Сучасне українське суспільство, вирішуючи ринкові проблеми, паралельно формує активний інтерес до економіки, економічних знань та людей, здатних ці знання акумулювати та передати.

Крім того, як ми також показали – економічна освіта важлива для позитивного сприйняття українським суспільством реформ, що відбуваються в країні, і для формування нових підприємницьких якостей у системі цінностей українського суспільства.

Один із серйозних недоліків викладання економіки у школі – недостатній зв'язок предмета з життям. Найчастіше уроки зводяться до лекцій з теорії, тоді як шкільний курс із цього предмету повинен, передусім, навчити дітей орієнтуватися в умовах ринкової економіки, знати економічні закономірності та вміти ними користуватися. Тому, на наш погляд, основою економічної освіти у школі має бути діяльнісно - орієнтований підхід, суть якого – у формуванні в учня не лише знань, а й умінь застосовувати їх у практиці.

У навчанні, що ґрунтується на цьому підході, можна виокремити кілька етапів:

- інформаційний – просвітництво учнів у галузі теорії економіки (засвоєння понятійного апарату, основних економічних законів, термінології, історичних аспектів розвитку економіки);

- практичний – застосування знань та умінь (учні розробляють бізнес-плани, організують власну справу в рамках програми «Шкільна компанія», грають у комп'ютерну гру «Моделювання економіки та менедж-

менту»).

У процесі навчання пропонуємо використовувати активні методи навчання – практикуми, економічні лабораторії, ділові ігри, конкурси.

Актуальність економічної освіти школярів передбачає:

- формування в учнів основ економічного мислення, що дозволить перейти від емоційних, неаргументованих суджень з економічних питань до об'єктивного та обґрунтованого підходу до їх аналізу та вирішення;
- адаптацію учнів до ринкових економічних умов, розуміння ними змін, що відбуваються у житті суспільства;
- вироблення вмінь здійснювати аргументовані судження з питань економічної політики держави;
- придбання навичок прийняття ефективних економічних рішень у повсякденному житті.

Одна з найважливіших проблем сучасної школи – підготувати учнів до післяшкільної професійної освіти. Профільну підготовку можна організувати за напрямами: «Менеджер малого бізнесу з основами бухгалтерського обліку»; «Менеджер малого бізнесу з основами інформаційних технологій» (два роки навчання).

Профільна підготовка (складові програми – «Основи економічної теорії», «Економіка та організація підприємств», «Маркетинг», «Менеджмент», «Основи підприємництва», «Основи бухгалтерського обліку», «Фінанси та кредит», «Основи податкових знань», «Права споживачів і способи їх захисту», «Психологія конкурентоспроможної особистості») дозволяють розвинути ціннісні орієнтації, економічну та соціально-гуманістичну мотивацію. Саме тому в навчальному плані можуть бути такі предмети, як «Психологія конкурентоспроможної особистості», «Економіка і право», «Математичні розрахунки в економіці».

Лекції, практикуми, семінари, дискусії обов'язково мають поєднуватися з моделюванням різних економічних ситуацій. Знання учнів перевіряють як з допомогою контрольних робіт, так й під час проведення опитувань, тестів. Діти також вирішують кросворди, пишуть реферати.

У старших класах в курсі «Основи бухгалтерського обліку» учні знайомляться з бухгалтерським обліком, теоретичними та практичними основами організації облікового процесу в комерційних організаціях,

порядком ведення записів у первинних документах, системою рахунків бухгалтерського обліку, обліковими регістрами та формами бухгалтерського обліку, розглядають використання різних бухгалтерських схем, вирішують цифрові приклади фінансового обліку. Оцінюють знання учнів під час тестування, контрольної роботи з теорії бухгалтерського обліку.

У курсі «Права споживачів та способи їх захисту» старшокласники вивчають основні положення теорії та практики основ споживчих знань, історію розвитку руху із захисту прав споживачів, збирають інформацію про товар, роблять контрольні покупки, складають заяви про те, які недоліки виявлені у товарі, договір на надання послуги. Для оцінки знань використовуються тестування, відповіді на питання, вирішення ситуаційних завдань, написання та захист рефератів.

Теоретичний курс «Основи податкових знань» дає старшокласникам уявлення про оподаткування в Україні, формує у них усвідомлене ставлення до податкового законодавства, а на практиці у рольовій грі «Я – податковий інспектор» школярі дають оцінку різним ситуаціям, що виникають під час перевірки підприємств та окремих громадян.

Курс «Маркетинг» належить до циклу загальнопрофесійних дисциплін. Він дає цілісне уявлення про характер та особливості маркетингової діяльності; готує фахівців, здатних розробляти, виробляти та продавати товари на основі комплексного вивчення ринку та реальних запитів покупців, приймати основні маркетингові рішення у ринкових умовах.

Викличе інтерес у школярів програма курсу «Психологія конкурентоспроможної особистості». До неї включені потрібні для старшокласників знання із загальної та соціальної психології в галузі іміджології, профорієнтації. Практичні заняття присвячені психодіагностиці, освоєнню різних методів спілкування, усвідомленню своїх можливостей у цій галузі. У малих групах старшокласники можуть висловити свою думку та обговорювати ситуації, пов'язані з професійним майбутнім, навчитися аргументовано висловлювати свої думки, моделювати різноманітні професійні ролі. Допоможуть розумному плануванню кар'єри заняття, що стають засобом корекції професійних намірів та настанов учнів на подальше самовизначення, а досвід переживання в групі – важливим емоційним компонентом соціально - психологічної активності учнів у ви-

борі кар'єри.

Плануючи заняття, педагог повинен підібрати ігри з урахуванням особистісних особливостей учнів, рівня їхньої психологічної готовності до професійного вибору, найпоширеніших помилок, допущених під час виборів кар'єри учнями конкретної групи. Заняття можуть складатися як із окремих «профорієнтуючих» вправ та ігор, так і соціально - психологічного тренінгу.

Перелік запропонованих у плані спеціальних дисциплін переважно має відповідати запитам учнів. У викладанні економіки потрібно використовувати методи навчання: ділові ігри (наприклад, «Я – комерсант», «Менеджер» та ін.), практикуми, вирішення виробничих ситуацій, тестування.

Ефективному формуванню конкурентоспроможної особистості старшокласника сприяють умови, орієнтовані не лише на підвищення економічних знань, розвиток загальних, професійних, творчих здібностей, залучення учнів до науково-дослідницької діяльності, а й на збереження національної самосвідомості та культури кожного школяра; формування здатності розуміти себе, інших людей, прогнозувати їхню поведінку в різних ситуаціях, диференціювати міжособистісні взаємини.

Висновки. Освіта перетворюється на одну з найважливіших сфер людської діяльності, яка тісно переплетена з усіма іншими сферами суспільного життя: економічним, політичним, матеріальним виробництвом та духовним життям.

Наявність економічного компоненту практично у всіх сферах діяльності сучасної людини зумовлює потребу в економічній освіті молоді як передумови майбутньої успішної самореалізації. Під впливом нових об'єктивних реалій виникає необхідність введення у педагогічний тезаурус поняття «економічна соціалізація».

Одна з найважливіших проблем сучасної школи – підготувати учнів до післяшкільної професійної освіти. Профільну підготовку можна організувати за напрямками: «Менеджер малого бізнесу з основами бухгалтерського обліку»; «Менеджер малого бізнесу з основами інформаційних технологій».

У рамках соціалізації особистості та для становлення економічної культури дослідники та практики як

особливо актуальне висувати завдання підготовки вихованців до підприємницької діяльності.

Перспективою подальшого дослідження є розробка програми психологічного супроводу економічної соціалізації учнівської молоді для оптимізації цього процесу, тому що психологічний супровід є комплексним психологічним впливом на особистість, спрямований на підвищення міри її активності та саморозвитку.

References:

- Dembytska N. M. (2020) *Psykholohiia ekonomichnoi sotsializatsii shkoliariv: Monohrafiia*. Kyiv: Vydavets Pozdnyshch. 385 s. [in Ukrainian].
- Kovalenko V. A. (2020) *Sotsializatsiia osobystosti v umovakh suchasnykh vyklykiv*. Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka. № 7 (338). S. 3-15. [in Ukrainian].
- Lavrenko O. V. (2020) *Ekonomiko-moralne samovyznachennia studentskoi molodi na etapi profesionalizatsii. Sotsialno-psykholohichni aspekty profesiinoi diialnosti fakhivtsia sotsiokulturnoi sfery: monohrafiia*. L. Ye. Prosandieieva. V. O. Moliako, O. V. Kostiuhenko ta in. Kyiv: KNUKIM. S. 130-150. [in Ukrainian].
- Moskalenko V. V. (2013) *Sotsializatsiia osobystosti : Monohrafiia*. Kyiv. Feniks, 540s. [in Ukrainian].
- Moskalenko V., Shaihorodskiy Yu., Mishchenko O. (2012) *Ekonomichna kultura osobystosti: sotsialno-psykholohichni aspekt: monohrafiia*. K.: Vyd-vo «Tsentr sotsialnykh komunikatsii». 348 s. [in Ukrainian].
- Nykonenko O. V. (2019) *Psykholohichni osoblyvosti monetarnoi sotsializatsii studentskoi molodi: dys. ... kand. psyk. nauk : 19.00.05*. Kyiv, 2019. 152 s. [in Ukrainian].
- Novosiadla O. M. (2021) *Psykholohichni osoblyvosti ekonomichnoi sotsializatsii shkoliariv z malozabezpechenykh simey : dys. ... kand. psyk. nauk : 19.00.05*. Kyiv. 150s.
- Shvalb Yu. M. (2014) *Ekonomichna kultura yak problema obrazu zhyttia. Aktualni problemy psykholohii: Zb. nauk. prats Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuha NAPN Ukrainy. Zhytomyr: «Vyd-vo ZhDU im. I. Franka»*. T. VII. Ekolohichna psykholohiia. Vyp. 36. S. 457- 471. [in Ukrainian].
- Shkrebet M. (2010) *Vplyv hroshovoi kultury na riven konsolidatsii ukrainskoho suspilstva. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina*. № 889. S. 133-137. [in Ukrainian].

- Danziger K. (1968) *Childrens earliest conception of economic relationships*. J. Of Soc. Psychol. 47. P. 231- 240.
- Davies E. *Student attitudes to student debt*. Journal of Economic Psychology. Vol. 160, 2011. P. 663.
- Furnham A. (2019) *Childrens understanding of the economic world*. Australian J. of Education. 30. N 3. P. 219. - 240.
- Jahoda G. (2020) *The development of thinking about economic institutions: The bank*. Cahiers de Psychologie Cognitive. 1. P. 55 - 78.
- Marshall V. (2019) *Relations between parent money education practices and childrens knowledge and use of money*. Child Devel .31. P. 253 - 284.

Iryna Zubiashvili

PhD, Senior Researcher, Laboratory of Organizational and Social Psychology, G.S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

Tetiana Melnychuk

PhD, Senior Researcher, leading researcher Laboratory of Organizational and Social Psychology, G.S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

CONTEMPORARY CHALLENGES IN THE ECONOMIC SOCIALIZATION OF STUDENT YOUTH

ABSTRACT

The article delves into the challenges associated with the economic socialization of young students in contemporary Ukrainian society. It asserts that the shift towards a new paradigm of economic development, accompanied by profound changes in belief systems, orientations, and mentalities, necessitates early involvement of children in economic activities. Primary economic education is deemed a vital factor in economic socialization as it significantly influences a child's attitudes towards material and spiritual values, contributing to the overall formation of their personality. In the present stage of societal reforms and development, it is crucial to foster a level of economic knowledge that enables students to comprehend economic interrelationships not only in theory but also in practical applications. Recognizing the importance of cultivating an economic culture within individuals and society, the article emphasizes the need for humanization and humanitarianization of education to facilitate comprehensive personal development. A key aspect of this process is increasing the number of hours dedicated to teaching social subjects, in-

cluding economics. The article underscores the significance of economic education amidst global socio-political and economic transformations and its relevance in enabling successful socialization of individuals within the new economic realities of Ukrainian society. As part of the broader socialization process and the formation of economic culture, researchers and practitioners emphasize the preparation of students for entrepreneurial activities. Three levels of preparation for entrepreneurial engagement are identified, encompassing worldview, advanced training in economic disciplines, and the development of personal entrepreneurial qualities, such as mobility and adaptability in dynamic market conditions. The article highlights the critical issue of preparing students for advanced professional education, which can be accomplished through specialized training programs such as "Small business accounting manager" and "Small business manager with the basics of information technologies" (two years of study). To facilitate effective learning, a combination of lectures, workshops, seminars, discussions, and the simulation of diverse economic situations is recommended.

Keywords: economic socialization, economic thinking, economic culture, economic education, specialized training.

Зубіашвілі Ірина

Кандидатка психологічних наук, старша наукова співробітниця, старша наукова співробітниця лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С.Костюка Національної академії педагогічних наук України (м. Київ, Україна)

Мельничук Тетяна

Кандидат психологічних наук, старший дослідник, провідний науковий співробітник лабораторії організаційної та соціальної психології, Інститут психології імені Г.С.Костюка Національної академії педагогічних наук України (м. Київ, Україна)

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються проблеми, пов'язані з економічною соціалізацією студентської молоді в сучасному українському суспільстві. У ній стверджується, що зрушення до нової парадигми економічного розвитку, що супроводжується глибокими змінами в системах переконань, орієнтаціях і менталітеті, зумовлює необхідність раннього залучення дітей до економічної діяльності. Початкова економічна освіта вважається життєво важливим чинником економічної соціалізації, оскільки суттєво впливає на ставлення дитини до матеріальних і духовних цінностей, сприяє загальному формуванню її особистості. На сучасному етапі суспільних реформ і розвитку вкрай важливо розвивати рівень економічних знань, який дозволить студентам зрозуміти економічні взаємозв'язки не лише в теорії, але й у практичних застосуваннях. Усвідомлюючи важливість виховання економічної культури в особистості та суспільстві, стаття наголошує на необхідності гуманізації та гуманітаризації освіти для сприяння всебічному розвитку особистості. Ключовим аспектом цього процесу є збільшення кількості годин, відведених на викладання суспільних предметів, зокрема економіки. У статті підкреслюється значення економічної освіти в умовах глобальних соціально-політичних та економічних трансформацій та її актуальність для успішної соціалізації особистості в нових економічних реаліях українського суспільства. У рамках ширшого процесу соціалізації та формування економічної культури науковці та практики наголошують на підготовці студентів до підприємницької діяльності. Виділено три рівні підготовки до підприємницької діяльності, які

охоплюють світогляд, підвищення кваліфікації з економічних дисциплін і розвиток особистих підприємницьких якостей, таких як мобільність і адаптованість в динамічних ринкових умовах. У статті висвітлюється актуальне питання підготовки студентів до вищої професійної освіти, яка може здійснюватися за програмами спеціалізованої підготовки «Менеджер малого підприємства з бухгалтерського обліку» та «Менеджер малого підприємства з основами інформаційних технологій» (два роки навчання). Для полегшення ефективного навчання рекомендується поєднання лекцій, практичних занять, семінарів, дискусій та моделювання різноманітних економічних ситуацій.

Ключові слова: економічна соціалізація, економічне мислення, економічна культура, економічна освіта, профільне навчання.

How to cite (як цитувати):

Zubiashvili, I., & Melnychuk, T. (2023). CONTEMPORARY CHALLENGES IN THE ECONOMIC SOCIALIZATION OF STUDENT YOUTH. *PSYCHOLOGICAL JOURNAL*, 9(2), 15–23. [in Ukrainian]

Retrieved from <https://apsijournal.com/index.php/psyjournal/article/view/1549>

Дата отримання статті: 11.12.2022

Дата рекомендації до друку: 23.02.2023

Дата оприлюднення: 28.02.2023